

Langdurige werkloosheid in Nederland

Er zijn belangrijke aanwijzingen te vinden dat de werkenden de loonvorming domineren. Werkenden lijken daarbij overigens wel rekening te houden met langdurig werklozen. In dit artikel bekijkt de auteur welke aanwijzingen er gevonden kunnen worden in de schattingen van de Phillipscurve over de aard van de loonvorming en welk werkloosheidsbeleid dit impliceert. De voornaamste conclusie is dat een specifiek beleid gericht op langdurig werklozen geen duurzaam effect heeft op hun positie, tenzij wellicht door een dergelijk beleid concrete knelpunten op de arbeidsmarkt worden weggenomen. Het werkloosheidsbeleid moet in eerste instantie gericht zijn en blijven op loonmatiging.

DR. C.B. MULDER*

De Nederlandse arbeidsmarkt maakt een zeer turbulente tijd door. De werkgelegenheid vertoont een sterke groei. Het arbeidsvolume in bedrijven is tussen 1983 en 1988 met 7,5% gestegen. De werkloosheid daarentegen, lijkt zich na een periode van sterke groei, te stabiliseren op een zeer hoog niveau. Als men uitgaat van werkloosheidscijfers die gecorrigeerd zijn voor de vele definitiewijzigingen, dan blijkt dat de werkloosheid zich sinds 1983 rond een niveau van 600.000 mensen beweegt. De werkloosheid lijkt, met andere woorden, een zeer hardnekkig karakter te bezitten¹.

Terwijl de werkloosheid zich stabiliseert op een zeer hoog niveau, trekken de lonen weer aan. In de figuur is de reële loonstijging (loonsom per werknemer) afgezet tegen het werkloosheidspercentage. Deze relatie staat bekend als de Phillipscurve. Uit de figuur blijkt dat de loonontwikkeling, gelet op de omvang van de werkloosheid, de laatste jaren relatief uitbundig te noemen is.

Verskillende economen zien in de combinatie van een hardnekkige werkloosheid en relatief grote loonstijgingen een aanwijzing dat langdurig werklozen niet meetellen bij de loonvorming². Indien de langdurig werklozen namelijk niet meetellen bij de loonvorming, gaat er van de werkloosheid een geringer matigend effect op de lonen uit. Daardoor blijft de werkloosheid hoog waardoor de kansen op werk van langdurig werklozen laag blijven. De langdurig werklozen zouden daardoor vrijwel permanent werkloos blijven en aldus het hardnekkige karakter van de werkloosheid verklaren.

Twee theorieën richten zich met name op de verklaring van het niet meetellen van langdurig werklozen bij de loonvorming. De zogenaamde insider/outsider theorieën verklaren dit verschijnsel door er vanuit te gaan dat de werkenden, de insiders, hun macht bij de loononderhandelingen alleen ten eigen bate en niet mede ten behoeve van langdurig werklozen aanwenden³. Hun macht ontlenen de werkenden aan ontslagbescherming, stakingsrecht en voor Nederland de cao-wetgeving. Daarentegen ligt in de zogenaamde 'duration' of duur-theorie de nadruk op de onmacht van de langdurig werklozen zelf⁴. Zij raken door de lange werkloosheidsduur ontmoedigd, verliezen hun produktiviteit (human capital verouderd) of worden gediscrimineerd (hen wordt ten onrechte een lage produktiviteit toegeschreven).

De consequenties van de Phillipscurve

In de meeste, in Nederland gangbare macro-economische modellen wordt de werkloosheidsontwikkeling gedomineerd door de loonkostenontwikkeling. Dit is de resultante van enerzijds een werkgelegenheidsontwikkeling waarin naast eventuele exogene vraagfactoren, zoals de wereldhandel en de rente, de loonkosten een belangrijke rol spelen en anderzijds van een ontwikkeling van een beroepsbevolking, die overheerst wordt door demografische en sociaal-culturele factoren (zoals vergrijzing, WAO,

* De auteur is werkzaam bij de Katholieke Universiteit Brabant en is dank verschuldigd aan dr. A. van Schaik, drs. H. Keuzenkamp, prof. Th. van de Klundert en prof. F. van der Ploeg voor nuttige discussies en commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

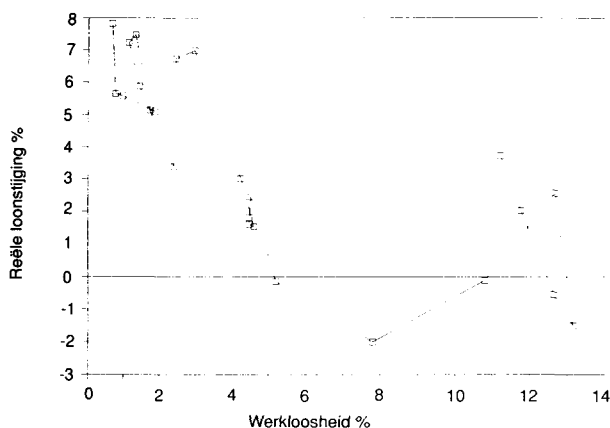
1. Het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen beweegt zich sinds 1983 rond de 650.000.

2. Er zou sprake zijn van hysteresis: padafhankelijke werkloosheid. Dat wil zeggen dat de evenwichtige werkloosheid afhangt van de feitelijke werkloosheid in het verleden. Zie bij voorbeeld, O. Blanchard en L. Summers, Hysteresis in unemployment, *European Economic Review*, 1987.

3. In de zogenaamde vakbondsloonzettingstheorieën wordt de loonvorming beïnvloed door rationale vakbonden die in principe de inkomenseffecten van looneisen afwegen tegen de werkgelegenheidseffecten (A. Oswald, The economic theory of trade unions: an introductory survey, *Scandinavian Journal of Economics*, 1985, C. Mulder, *New-classical macroeconomics, trade unions and unemployment*, PhD thesis LSE, 1989). Een speciaal geval van deze theorie ontstaat wanneer de vakbonden zich alleen om het nut van hun leden bekommeren (A. Carruth en A. Oswald, On union preferences and labour market models: insiders and outsiders, *The Economic Journal*, 1987). Deze laatste benadering vertoont grote overeenkomst met de insider/outsider theorieën (A. Lindbeck en D.J. Snower, Union activity, unemployment persistence and wage-employment ratchets, *European Economic Review*, 1987). De bron van de macht van werkenden is in deze theorieën echter ruimer bepaald. Deze kan bij voorbeeld ook samenhangen met ontslagbescherming van zittende werknemers. In dit artikel worden de verschillende theorieën ook wel aangeduid als theorieën waarbij de werkenden de loonvorming domineren.

4. Zie bij voorbeeld, R. Layard, en S.J. Nickell, *The performance of the British labour market*, Centre for Labour Economics discussion paper, 1986.

Figuur. Phillipscurve 1964-1987

emancipatie). Gegeven de exogene factoren is de rol van de loonontwikkeling doorslaggevend voor de ontwikkeling van het saldo van de werkgelegenheid en de beroepsbevolking, de werkloosheid.

In Nederland is het gebruikelijk om de loonvorming in een dergelijk model via de Phillipscurve te modelleren, dat wil zeggen via een loonvergelijking waarin de hoogte van de werkloosheid (u , in procenten van de beroepsbevolking) een essentiële plaats inneemt. Vrijwel altijd wordt daarbij ook een plaats ingeruimd voor produktiviteitseffecten, ($y-l$), prijscompensatie, p , en voor een afwentelings- of wigterm, hier aangeduid met het drieletter woord wig, die het effect van de hoogte van de belasting- en sociale premiedruk op de lonen weergeeft. Daarnaast wordt recentelijk betoogd dat de werkloosheid gecorrigeerd moet worden voor het aantal langdurig werklozen, u_1 (in procenten van de beroepsbevolking), omdat deze slechts beperkt invloed uitoefenen op de loonvorming,

$$(1) w = \gamma_1 p + \gamma_2 \text{ wig} + \gamma_3 (y-l) - \gamma_4 u + \gamma_5 u_1 \quad \gamma_5 \leq \gamma_4$$

Voor het werkloosheidsbeleid heeft een loonvormingsrelatie, zoals deze Phillipscurve belangrijke consequenties. Wanneer de coëfficiënt γ_5 positief is, tellen langdurig werklozen minder zwaar mee als het gaat om loonmatiging. Daaruit volgt dat een specifiek beleid gericht op het weer 'mee laten tellen' van langdurig werklozen veel vruchten kan afwerpen als het gaat om werkloosheidsbestrijding. Zo propageren Kapteijn, Keuzenkamp en Van der Ploeg in een recent artikel in *ESB* over langdurige werkloosheid in Nederland⁵, een scholingsbeleid voor langdurig werklozen op basis van een positief geachte coëfficiënt γ_5 .

Voor het te voeren beleid zijn echter niet alleen de hoogte en significantie van de geschatte coëfficiënten van de Phillipscurve van belang, maar is ook de interpretatie van de loonvormingsvergelijking belangrijk. Voor het beleid maakt het veel uit of langdurig werklozen niet meetellen bij de loonvorming, omdat werkenden zich niet om de positie van langdurig werklozen bekommeren, zoals dat in insider/outsider-theorieën wordt betoogd, of dat dit komt omdat langdurig werklozen geen effectief arbeidsaanbod vormen, omdat ze ontmoedigd raken, hun produktiviteit verliezen enzovoort. Indien werkenden de loonvorming domineren, en de langdurig werklozen daarbij niet meetellen, dan ligt het voor de hand ook als beleidsoptie te overwegen om de invloed van de werkenden op de loonvorming te beperken. Op die wijze zouden de werkgelegenheidskansen van langdurig werklozen bevorderd kunnen worden. Indien

werkenden daarentegen geen invloed op de loonvorming hebben zou het beleid primair op de werklozen moeten worden gericht. In dat geval ligt het bij voorbeeld van de hand om een scholingsbeleid te voeren en om het sanctiebeleid bij baanweigering en dergelijke aan te scherpen.

De grote rol van de wig nu, vormt een belangrijke aanwijzing dat werkenden een grote invloed op de loonvorming uitoefenen. Daar gaat de volgende stelling over.

Stelling

De sterke loonsom (per werknemer) oprijvende werking van de wig ($\gamma_2 > 0$), wordt niet gevonden als de arbeidsmarkt vrij functioneert, maar wel als werkenden de loonvorming domineren.

De motivatie voor deze stelling verloopt als volgt. Bij een vrij functionerende arbeidsmarkt komt het loon, net zoals in de tekstboeken, tot stand op dat niveau waar vraag en aanbod van arbeid aan elkaar gelijk zijn en de markt derhalve ruimt. Nu blijkt uit allerlei microstudies dat het aanbod van arbeid tamelijk ongevoelig is voor de wig⁶. Een hogere wig leidt nauwelijks tot een lager aanbod van arbeid. Dus als de wig verandert verschuift de aanbodcurve van arbeid niet noemenswaardig. De loonsom per werknemer, waarbij de vraag en aanbodcurve elkaar snijden en de arbeidsmarkt ruimt, verandert dus ook nauwelijks. Omdat het aanbod van arbeid ongevoelig is voor het loon, nemen de werknemers een wigstijging volledig voor hun rekening in de vorm van een netto-loondaling, terwijl de loonsom per werknemer, de voor werkgevers relevante variabele, en de werkgelegenheid onveranderd blijven.

Keer op keer echter wordt in Nederlandse loonvormingsstudies gevonden hoe belangrijk de wig c.q. afwenteling is voor de loonsom per werknemer⁷. Dit blijkt ook het geval te zijn bij de verderop in dit artikel te presenteren schatting van de Phillipscurve. Men kan zich afvragen wat er dan wel aan de hand is op de arbeidsmarkt, waardoor de wig zo'n belangrijke rol speelt? In de sterk geïnstitutionaliseerde Nederlandse arbeidsmarkt ligt het voor de hand om de verklaring in de rol van de werkenden bij de loonvorming te zoeken. Werkenden kunnen moeilijk ontslagen worden en vakbonden kunnen algemeen verbindende contracten met de werkgevers afsluiten. Dit maakt de positie van werknemers in impliciete en expliciete loononderhandelingen tamelijk sterk.

De belangrijke rol van de wig in de loonvorming blijkt goed te kunnen worden verklaard in het kader van verschillende geformaliseerde theorieën die uitgaan van een dominante rol van werkenden in de loonvorming. Met name indien er sprake is van onderhandelingen tussen werknemers en werkgevers waarin het loon wordt bepaald of indien er voor werkenden een kans op werkloosheid bestaat, zal een verandering van de wig de lonen beïnvloeden⁸. In het eerste

5. A. Kapteijn, H.A. Keuzenkamp en F. Van Der Ploeg, De hardnekkige werkloosheid in Nederland, *ESB*, 16-8-1989.

6. Hiervoor zij verwezen naar de arbeidsaanbodstudies van Kapteijn, Wotitez, Siegers en anderen die in het in voetnoot 5 vermelde artikel worden genoemd. Bovendien moet bedacht worden dat de verhouding tussen uitkeringen en netto lonen in Nederland weinig door de wig wordt beïnvloed omdat wigveranderingen doorgaans op beide inkomenscomponenten van toepassing zijn.

7. Zie voor een overzicht van een aantal empirische resultaten J. Graafland en F. Huizinga, *Modelling a wage equation for the Netherlands, a cointegration approach*, CPB Research Memorandum, nr. 51, 1988.

8. De eerste benadering is de zogenaamde 'right to manage' benadering uitgewerkt door S. Nickell en M. Andrews, *Unions, real wages and employment in Britain 1951-1979*, Oxford Economic Papers, supplement, 1983. De tweede benadering kan worden gevonden in C. Bean en R. Layard, *Why does unemployment persist*, Centre for Labour Economics, Discussion Paper, nr. 321, London School of Economics, 1988.

geval zullen de nadelen van een hogere wig over de onderhandelende partners worden verdeeld. Deels zal de loonsom per werknemer toenemen, deels zal de stijgende wig tot een lager netto-loon leiden. In het tweede geval is het resultaat eveneens dat werkenden de wig (deels) afwentelen. Wanneer werkenden hun invloed aanwenden om belastingen af te wentelen bestaat de prijs die zij hiervoor betalen uit een toegenomen kans op werkloosheid. Een dergelijk keuzeprobleem zal doorgaans leiden tot een deeloplossing; deels het netto-inkomen via afwenteling beschermen, deels de kansen op werkloosheid op de koop toenemen⁹.

De belangrijke rol van de wig in de Nederlandse loonvorming maakt dus aannemelijk, dat werkenden de loonvorming domineren. Dat wil echter nog niet zeggen dat in de loononderhandelingen geen rekening wordt gehouden met langdurig werklozen. Of langdurig werklozen al dan niet meetellen bij de loonvorming is een empirische vraag.

Loonvorming en langdurig werklozen

Graafland heeft in navolging van Nickell en Layard een Phillipscurve in de vorm van vergelijking (1) geschat¹⁰. Daaruit zou blijken dat langdurig werklozen helemaal niet meetellen bij de loonvorming. Uit de hierna volgende schatting van de Phillipscurve blijkt dat, in tegenstelling tot het resultaat dat Graafland verkrijgt, langdurig werklozen wel mee tellen bij de loonvorming.

Om misspecificatie door een verkeerde dynamische structuur te voorkomen, is deze Phillipscurve in de vorm van een error-correctie vergelijking geschat. Deze wijze van formuleren heeft namelijk als voordeel dat zij een zeer algemene dynamische structuur heeft, waarbij de korte-termijnontwikkeling kan afwijken van de lange-termijnontwikkeling. De korte-termijnontwikkeling wordt sterk bepaald door de Δ -termen, terwijl de niveau variabelen (in logaritmen) de lange termijn ontwikkeling bepalen¹¹.

$$(2) \Delta w = 0,57 + 0,85 \Delta p + 0,42 \Delta(y-l) + 0,25 \Delta wig + 0,55 \Delta v$$

(2,1)	(5,3)	(2,7)	(2,6)	(0,9)
-0,49w ₋₁	+0,40p ₋₁	+0,64(y-l) ₋₁	+0,04wig ₋₁	
(2,6)	(2,0)	(3,0)	(0,6)	
-0,69u ₋₁	-0,10u ₋₁			
(1,4)	(0,1)			

$$\bar{R}^2 = 0,930$$

$$DW = 1,52$$

t-waarden tussen haakjes

schattingperiode 1958-1987

Δ = eerste verschil van de logaritme ($\Delta w = w - w_{-1}$). Alle variabelen behalve de vacatures en de werkloosheid luiden in logaritmen.

v = vacatures in procenten van de beroepsbevolking (GAB-cijfers)

Het belangwekkende van deze vergelijking (2) is dat de coëfficiënt van de langdurig werklozen (u_1), niet significant van nul verschilt ($t=0,1$), terwijl het gewone werkloosheidspercentage (u) significant (90%) negatief is ($t=-1,4$). Hieruit kan dus worden opgemaakt, dat langdurig werklozen normaal meetellen in de loonvorming namelijk via het gewone werkloosheidspercentage. Dit verschil met Graafland lijkt te maken te hebben met de beperkte dynamische specificatie en de afwezigheid van vacatures in diens specificatie¹².

In vergelijking (2) is een rechtlijnig verband verondersteld tussen de werkloosheidspercentages enerzijds en de lonen anderzijds omdat dit de toets met betrekking tot de rol van de langdurig werklozen vergemakkelijkt. Een kromlijnig, logaritmisch verband tussen de werkloosheid en de lonen voldoet echter beter ($\ln(u)$ in plaats van u), zoals uit

de volgende schatting mag blijken. Bij de interpretatie van deze vergelijking zal daarom wat uitgebreider worden stilgestaan,

$$(3) \Delta w = -0,35 + 0,64 \Delta p + 0,31 \Delta(y-l) + 0,33 \Delta wig + 1,71 \Delta v$$

(1,4)	(4,2)	(2,6)	(4,1)	(3,1)
-0,40w ₋₁	+0,35p ₋₁	+0,38(y-l) ₋₁	+0,25wig ₋₁	-0,046ln(u ₋₁)
(3,5)	(2,6)	(3,8)	(2,6)	(3,2)

$$\bar{R}^2 = 0,944$$

$$DW = 1,59$$

$$X^2 = 1,02 \text{ (LM test autocorrelatie residuen)}$$

In vergelijking (3) zit vanwege de error-correctievorm een lange-termijnevenwicht ingebed. Door de groeivoeten (de Δ 's) op nul te stellen en de vertraagde te verklaren variabele (w_{-1}) naar links te halen kan dit lange-termijnevenwicht worden bepaald als:

$$(4) w = -0,88 + 0,88 p + 0,95 (y-l) + 0,63 wig - 0,12 \ln(u)$$

Opvallend aan dit lange-termijnevenwicht is dat de parameters van het vertraagde niveau van het prijspeil, de arbeidsproductiviteit en de lonen niet significant (95%) van elkaar verschillen. Door de parameters van het prijspeil en de arbeidsproductiviteit gelijk te stellen aan de parameter van de vertraagde lonen (0,40), kan uit vergelijking (3) de volgende relatie voor de loonkosten per eenheid produkt worden verkregen:

$$(5) (w+l-p-y) = -0,88 + 0,63 wig - 0,12 \ln(u)$$

Vergelijking (5) is dus bij benadering gelijk aan (4). Uit deze schatting van de Phillipscurve volgt derhalve dat er op *lange termijn* sprake is van loonkosten per eenheid produkt die negatief worden beïnvloed door de werkloosheid en positief door de wig tussen bruto en netto-loon. Een wigverhoging heeft derhalve een structurele stijging van de loonkosten per eenheid produkt of te wel de arbeidsinkomensquote (die zijn immers aan elkaar gelijk) tot gevolg. Dit brengt met zich mee dat de werkloosheidsontwikkeling, gegeven de ontwikkeling van exogene factoren zoals de wereldhandel, de internationale rente en de demografie, voornamelijk door de omvang van de wig wordt bepaald. Door de hogere arbeidsinkomensquote daalt de structurele omvang van de werkgelegenheid.

Op *korte termijn* (zie (3)) is er sprake van een wat andere ontwikkeling van de lonen dan op de lange termijn. In plaats van door de werkloosheid, wordt de loonontwikkeling beïnvloed door het aantal vacatures. De bijzonder significante wig tussen bruto en netto-loon blijkt op korte termijn bovendien slechts voor een derde door te werken in de loonsom, tegen tweederde op lange termijn. Soortgelijke effecten treden eveneens voor het prijspeil en de arbeidsproducti-

9. De eventuele beperkte invloed van langdurig werklozen op de loonvorming, kan in deze theorieën bij voorbeeld verklaard worden als werkenden geen rekening houden met de nadelige effecten van afwenteling voor kans op werk van de langdurig werklozen.

10. J. Graafland, Hysteresis in unemployment in the Netherlands, *De Economist*, 1988.

11. Nieuw aan deze schatting voor Nederland is voorts dat de wig tussen het bruto en het netto loon van de zogenaamde modale werknemer is gebruikt om te onderzoeken in hoeverre belastingen en premies leiden tot loonstijgingen.

12. In vergelijking (2) is het werkloosheidspercentage voor de korte termijn vervangen door het percentage vacatures omdat vacatures de arbeidsmarktspanning op korte termijn beter bleken weer te geven dan de werkloosheid. In een meer recente studie volgen Graafland en Huizinga eveneens een meer dynamische benadering en wel de zogenaamde cointegratie benadering (zie voetnoot 7). Deze benadering levert als eindresultaat een vergelijking op in de vorm van (2). Zij vinden voor de periode 1963-1986 dat de langdurig werklozen niet meetellen bij de loonvorming. Wanneer vergelijking (2) voor 1963-1986 wordt geschat krijg ik nog steeds als resultaat dat langdurig werklozen wel meetellen bij de loonvorming.

viteit op. Ook het prijspeil en de arbeidsproductiviteit werken pas op lange termijn volledig door in de lonen (de coëfficiënt is dan niet significant verschillend van 1)¹³.

Econometrisch gezien is de schatting tamelijk bevredigend. Er is weinig indicatie voor breuken in de Phillipscurve (vergelijking (3)), hoewel de figuur dergelijke breuken lijkt te suggereren. Parameterstabiliteit is via de eerste Chow-test (F-test) getoetst voor iedere periode vanaf 1979. Parameter instabiliteit wordt door deze strenge test alleen geaccepteerd met 95% waarschijnlijkheid voor de subperiode 1958-1983 ten opzichte van de subperiode 1984-1987. Wanneer de loonvorming voor de periode 1980-1987 wordt voorspeld op basis van een schatting van de Phillipscurve (3) voor de periode 1958-1979, dan blijkt ook dat de typische beweging van de feitelijke Phillipscurve goed wordt voorzien. In het licht van de turbulente ontwikkelingen in het niveau van de werkloosheid, de inflatie en de problemen met de definitiewijzigingen in het werkloosheidscijfer is dit redelijk opmerkelijk.

Empirisch gezien blijken langdurig werklozen dus wel mee te tellen bij de loonvorming, terwijl de belangrijke rol van de wig in de loonvorming en daarmee de werkgelegenheidsontwikkeling, ook wordt bevestigd.

Beleid

Zoals hierboven is gemotiveerd, suggereert de aanwezigheid van de wig in de loonvergelijking dat de invloed van de werkenden op de loonvorming groot is. Voor het beleid brengt dit verschijnsel het volgende met zich mee; de overheid kan de looneisen van werkenden matigen door de belasting- en premiedruk te beperken (één procent reductie van de wig leidt volgens vergelijking (4) op den duur tot tweederde procent loonmatiging). Op deze wijze kan de overheid de werkgelegenheid bevorderen en de positie van langdurig werklozen versterken. Dit betekent echter dat de omvang van de collectieve-lastendruk wordt bepaald door de condities in de arbeidsmarkt. Overwegingen van de sociale, economische en politieke wenselijkheid van collectieve uitgaven worden dan naar de tweede plaats gedrongen.

Alternatieve beleidsopties lijken daarom wenselijk. De overheid zou een afspraak met de vakbeweging kunnen maken waarin loonmatiging wordt afgeruild tegen andere wensen van de vakbeweging, zoals hogere uitkeringen. Dergelijke contracten stuiten echter op het bezwaar dat ze tijdsinconsistent zijn en niet afgedwongen kunnen worden; wanneer de uitkeringen eenmaal zijn verhoogd, dan staat de vakbeweging weinig in de weg om de loonmatiging ongedaan te maken. Het verlagen van de uitkeringen door de overheid als tegenmaatregel zal om politieke redenen immers zeer moeilijk zijn¹⁴. Soortgelijke problemen ontstaan eveneens indien de overheid een loonmatigende invloed wil uitoefenen via een soort voorwaardelijke koppeling van lonen aan uitkeringen.

Een alternatief dat het probleem meer bij de wortels aangepakt, is een politiek die er naar streeft de invloed van werkenden op de loonvorming te beperken. De werkenden zien nu kans via hun invloed op de loonvorming de omvang van de werkgelegenheid te bepalen. Werkzoekende werklozen hebben daar slechts beperkte invloed op. De machtsbalans tussen werknemers en werklozen zou meer in evenwicht gebracht kunnen worden door de onderhandelingspositie van werkgevers te versterken. In hun streven naar loonmatiging vergroten zij de kans op werk voor werklozen en dienen daarmee het belang van de werklozen. Algemeen-verbindingverklaringen van cao's zou onthouden kunnen worden aan die cao's die loonstijgingen inhouden voor beroepsgroepen waar relatief veel werklozen tegenover iedere vacature staan. Het ontslagrecht zou

versoepeld kunnen worden om de onderhandelingspositie van de werkenden, in het belang van de werklozen, te verzwakken. In ieder geval dient hierbij beseft te worden dat een beperking van de machtspositie van werkenden hun inkomenspositie niet nadelig beïnvloedt indien de werkloosheid in tegenstelling tot hetgeen de schattingen suggereren aan de werklozen zelf te wijten is. In dat geval oefenen werklozen immers geen matigende invloed op de lonen der werkenden uit.

Een maatregel waar het mes aan twee kanten snijdt is die van een beperktere toename van de uitkeringen. Dit leidt op korte termijn tot een meer gematigde loonstijging door een verbeterde arbeidsmarktwerking¹⁵ en op lange termijn tot lagere lonen via een lagere wig vanwege lagere uitkeringslasten. En lagere loonkosten zijn weer goed voor de werkgelegenheid. Er zijn bovendien aanwijzingen te vinden dat een verhoging van de uitkeringen zowel op korte als op lange termijn de loonvorming rechtsstreeks positief beïnvloedt. Zolang er sprake is van werkloosheid, zal men dus zeer voorzichtig moeten omspringen met het met de lonen laten meegroeien van de uitkeringen zoals dat bij een netto-nettokoppeling het geval is.

Een beleid dat specifiek gericht is op langdurig werklozen werkt niet. De langdurig werklozen tellen nu al mee bij de loonvorming. Een dergelijk beleid leidt daarom niet tot extra loonmatiging en daarmee ook niet tot meer werkgelegenheid. Dit geldt bij voorbeeld voor het verstrekken van loonkostensubsidies ten behoeve van langdurig werklozen (Vermeend-Moor). Op lange termijn kan een dergelijk beleid zelfs een averechts effect teweeg brengen wanneer de kosten van deze maatregelen via een hogere wig tot hogere loonkosten leiden. Hoewel dergelijke maatregelen dus op het eerste gezicht positief lijken uit te werken op de positie van langdurig werklozen, moet betwijfeld worden of dergelijke maatregelen de doelgroep als geheel daadwerkelijk helpen.

Specifieke scholingsmaatregelen kunnen eventueel wel positieve effecten sorteren, met name in het volgende geval. Naarmate het loonmatigingsbeleid meer vruchten afwerpt, zullen er meer knelpunten op deel-arbeidsmarkten ontstaan (de verpleging bij voorbeeld) waar een loonopdrivende werking vanuit gaat. In de gepresenteerde Phillipscurveschatting wordt geen rekening mee gehouden met de spreiding van het vacaturepercentage. Voor zover het specifieke beleid er toe bijdraagt deze knelpunten te voorkomen lijkt zij een duurzame bijdrage te kunnen leveren aan de bestrijding van de werkloosheid.

13. Dit resultaat is in overeenstemming met de vakbondsloonzettingstheorie te interpreteren. Een toename van de arbeidsproductiviteit bevordert de winstgevendheid van bedrijven. Er valt meer te verdelen. In de onderhandelingen zal deze positieverbetering worden aangegrepen om het loonpeil meer in overeenstemming te brengen met het gewenste loonniveau. Een arbeidsproductiviteitsstijging zal daardoor, afhankelijk van de onderhandelingspositie gedeeltelijk doorwerken in de lonen. De onderhandelingskracht van de vakbeweging wordt op haar beurt bepaald door de hoogte van de werkloosheid en de ontwikkeling in de werkloosheid, terwijl de wig het door de vakbeweging gewenste loon beïnvloedt. De uitkeringen die volgens de vakbondsloonzettingstheorie een grote rol spelen, komen in de vergelijking echter niet voor. Voor een kortere periode, 1958-1980, is een variabele die het reële niveau van de uitkeringen representeert wel significant. Sinds 1980 is dit niveau echter min of meer bevroren en oefent kennelijk geen positief effect meer uit op de lonen.

14. C. Mulder, *Efficient and inefficient institutional arrangements between governments and trade unions*, discussie paper FEW, nr. 375, Katholieke Universiteit Brabant, 1988.

15. De vacatureterm in de Phillipscurve kan met behulp van de UV-curve uitgesubstitueerd worden. De factoren die de UV-curve verschuiven zijn aldus ook van invloed op het korte termijn verloop van de Phillipscurve. C. Mulder en A.B.T.M. Van Schaik, *Een nieuwe kijk op structuurwerkloosheid*, mimeo, Katholieke Universiteit Brabant, 1989.

Conclusies

Voor Nederland bestaan er tal van empirische aanwijzingen dat de wig een belangrijke plaats inneemt in de Phillips-curve. Dit fenomeen laat zich alleen goed verklaren als de werkenden een belangrijke stem in de loonvorming hebben. Uit de vrij algemene loonvormingsrelatie die in dit artikel is gepresenteerd blijkt vervolgens dat werkenden zich wel degelijk om het lot van langdurig werklozen bekommeren; langdurig werklozen tellen mee bij de loonvorming. Geconfronteerd met een stijgende belasting en premiedruk, zullen de werkenden desondanks een deel van de toenemende wig tussen bruto en netto-loon afwentelen en daarmee, via hogere loonkosten de kansen op de arbeidsmarkt van (langdurig) werklozen verslechteren.

Een beleid dat gericht is op werkloosheidsbestrijding moet daarom in eerste instantie die variabelen beïnvloeden waar werkenden gevoelig voor zijn (belasting- en premieverlaging) of die hun machtspositie beperken (geleide loonpolitiek, soepelere ontslagwetgeving, algemeen verbindend verklaren van cao's beperken enzovoort). Het beleid moet derhalve vooral loonmatiging trachten te bewerkstelligen.

Van het huidige specifieke beleid gericht op langdurig werklozen hoeft daarom weinig soelaas te worden verwacht. Het leidt immers niet tot verdere loonmatiging en daarmee tot uitbreiding van de totale werkgelegenheid. Het voornaamste effect van bij voorbeeld loonkostensubsidies à la Vermeend-Moor is een grotere roulatie in het bestand van werklozen. Hetzelfde geldt voor een algemeen scholingsbeleid voor langdurig werklozen. Alleen van een beleid dat er op gericht is concrete knelpunten op de arbeidsmarkt (bij voorbeeld verpleegkunde) weg te nemen kunnen op de lange duur eventueel positieve vruchten worden verwacht. Dit impliceert een scholingsbeleid van langdurig werklozen dat rechtstreeks gericht is op het beperken van hoge percentages vacatures voor sommige beroepen. Om een dergelijk beleid kracht bij te zetten zouden de huidige sanctie-regimes bij baanweigering en gebrekkige scholingsinspanning aangescherpt kunnen worden¹⁶.

C. Mulder

16. Uit R.C. Kloosterman (1987), *Achteraan in de rij*, OSA-werkdocument nr. W 38, blijkt dat 35% van de langdurig werklozen en ontslag aan zichzelf wijt of zegt weleens een baan te hebben geweigerd.